

مشرقیان و صحابه

جائزگاه صحابه در مذهب امامیه از دیدگاه آنان کُلبی

تحلیل و نقد

دکتر محمد موسوی

استادیار دانشگاه تهران

همشید استاد علم

www.ketab.ir

سرشناسه:	موسوی، محمد سید محمد، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور:	جایگاه صحابه در مذهب امامیه از دیدگاه اتان کلبرگ: تحلیل و نقد / تألیف سید محمد موسوی، خدام، سید استادعلی
مشخصات نشر:	قم: دانشکده اصول الدین، ۱۳۸۶
فروست	مستشرقان و صحابه.
مشخصات ظاهری:	۲۸۸ ص.
شابک:	ISBN: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۱۱-۷۲-۳
بها:	۱۵۰,۰۰۰ ریال.
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیبا.
یادداشت:	کتابنامه: ص. [۲۶۵] - ۲۸۴؛ همچنین بصورت زیرنویس.
یادداشت:	چاپ اول.
موضوع:	کلبرگ، اتان، ۱۹۲۳ - م. - دیدگاه درباره صحابه.
موضوع:	Companions - Views on Muhammad, Prophet, d. 632 - Etan - Views on Muhammad, Prophet, d. 632
موضوع:	صحابه - دیدگاه شیعیان.
موضوع:	Muhammad, Prophet, d. 632 - Companions - Views of Shiites
موضوع:	خاورشناسان - دیدگاه درباره شیعه.
موضوع:	Middle East specialists - Views on Shiites
موضوع:	خاورشناسان - دیدگاه درباره صحابه.
موضوع:	Middle East specialists - Views on Muhammad, Prophet, d. 632 - Companions
شناسه افزوده:	استادعلی، مهشید، ۱۳۷۰ -
رده‌بندی کنگره:	۱۳۹۶ ص ۳ / م ۲۳۹ BP
رده‌بندی دیویی:	۲۹۷/۵۳
شماره کتابشناسی ملی:	۴۹۵۱۷۴۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَكُونَا
 لَهُ شَاكِرِينَ
 عَاشَتْكَ أَهْلُ الْبَيْتِ وَوَلَدُكَ

www.ketab.ir

جایگاه صحابه در مذهب امامیه از دیدگاه آقان کلبرگ: تحلیل و نقد

مؤلف: سید محمد موسوی، مقام، شهید استاد علی
 گرافیس: علی کسرائیان
 ناشر: انتشارات دانشکده اصول الدین ق
 سال چاپ: ۱۳۹۶
 نوبت چاپ: اول
 شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
 بها: ۱۵۰۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۳۱۱-۷۲-۳

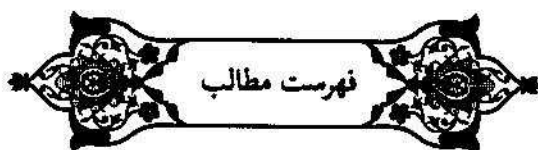
نشانی: قم، ۷۵ متری عمار یاسر، خیابان شهید قدوسی، دانشکده اصول الدین، تلفن: ۲۶-

۳۷۷۷۳۵۲۵ (۰۲۵) داخلی ۱۵۲

دورنگان: ۳۷۷۷۳۵۳۸ (۰۲۵). صندوق پستی: ۱۱۵۹-۳۷۱۹۵

نشانی سایت دانشکده اصول الدین <http://www.osoolqom.ir>

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
فصل اول: مقاله «برخی نظرات شیعه امامیه درباره صحابه» ۱۷	
ترجمه مقاله «برخی نظرات شیعه (دوازده امامی) در مورد صحابه»	۱۹
ضمیمه	۷۲
زندگی نامه علمی «اتان کلبرگ» (Etan Kohlberg)	۷۲
زیست شناخت	۷۳
آثار	۷۶
فصل دوم: بررسی مقاله «برخی نظرات شیعه امامیه درباره صحابه» ۷۹	
بررسی مقاله	۸۱
محاسن	۸۱
عدم پراکنده گویی	۸۱
رعایت اصل اختصار و گزیده گویی	۸۱
استفاده از کتب اهل سنت و شیعه	۸۱
تتبع فراوان مؤلف در رجوع به منابع مختلف	۸۲
گزارش های نسبتاً جامع از جریان های تاریخی *	۸۲

کاستی ها	۸۳
نقدهای اجمالی	۸۳
گزیده‌گویی و عدم ارتباط خواننده با متن	۸۳
ادعاهای بدون ارجاع	۸۴
عدم تسلط نویسنده بر تفاسیر قرآن	۸۴
استناد به منابع غربی بیش از منابع اسلامی	۸۴
عدم استشهاد به آیات	۸۴
نبود واژه‌شناسی و تعریف اصطلاحات	۸۵
برخورد جنس‌دوارنه و داشتن پیش‌فرض‌های ذهنی خاص	۸۵
عدم دسته‌بندی و نتیجه‌نبردن موضوعات مقاله	۸۵
غلبه فرهنگ اسلامی-ترانی بر سنت	۸۵
ارائه آراء و مبانی معتقدان مستقدن*	۸۶
تعصب و اصرار ورزی*	۸۶
برجسته‌سازی اختلافات*	۸۶
القاء شک و تردید*	۸۷
نادیده گرفتن جزئیات مؤثر در ارتباط دهی موضوعات*	۸۷
عدم تحلیل و موشکافی مطالب	۸۸
نارسایی در تنقیح محل بحث	۸۸
عدم بیان دیدگاه و نگرش میانه‌روی شیعه دوازده‌امامی	۸۸
عبارات نامناسب	۸۹
نارسایی عنوان مقاله*	۸۹
نقدهای تفصیلی	۸۹
عدم وجود رأی معترض نسبت به منصب گرفتگان	۸۹

دکترین وصیت از سوی پیامبر ﷺ به امام علی علیه السلام	۹۷
وجود قرآنی حاکی از نگرش مثبت شیعه نسبت به شیخین	۹۷
نامگذاری با اسامی خلفا توسط امام علی علیه السلام	۹۸
نگرش میانه روی زید بن علی علیه السلام نسبت به ابوبکر و عمر	۹۹
اختلاف بین امام باقر علیه السلام و برادرش زید بن علی علیه السلام	۱۰۸
تمایز بین ایمان ظاهری و حقیقی در افراد (آیه ۲ سوره صف)	۱۱۱
هشام بن حکم و بدعت در دین	۱۱۸
پایه گذار دکترین امامت شیعه دوازده امامی، هشام بن حکم	۱۲۱
حدیث نبوی: «خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»	۱۲۷
تفسیر مهاجران انصار بر اساس نظرات شیعه	۱۳۵
اختصاص اصطلاح امت نزد مفسران امامیه	۱۵۴
ایمان و بی ایمانی صحابه از منظر شیعه	۱۶۶
اصطلاح منافقون در ادب امامیه	۱۷۴
وقایع مربوط به منافقین در زمان پیامبر ﷺ	۱۸۱
نظریه عدالت صحابه بر اساس روایات امامیه	۱۹۳
مناقشه کلی شیعه در باب ابداع روایات صحابه	۲۰۶
احادیث در ستایش صحابه پیامبر ﷺ	۲۰۸
برخی اقدامات اهانت آمیز شیعه نسبت به صحابه	۲۱۴
استناد مداوم به تفاسیر قمی، عیاشی و طبری	۲۴۶
جمع بندی و نتیجه گیری	۲۵۶

جمع بندی و نتیجه گیری / ۲۵۹

جمع بندی و نتیجه گیری	۲۶۱
پیشنهادها	۲۶۲

- ترجمه و نقد و بررسی آثار خاورشناسان: ۲۶۲
- تشکیل گروه‌های علمی تخصصی ۲۶۲
- تشکیل بانک اطلاعاتی جامع ۲۶۲
- اختصاص واحد درسی دانشگاهی به موضوع شیعه پژوهی غربیان ۲۶۳
- پیشنهاد آخر ۲۶۳
- منابع و مآخذ ۲۶۵

مقدمه

در چهار دهه اخیر مطالعات شیعه‌شناسی در مراکز تحقیقاتی یهودیان مانند دانشگاه خبر در سنین های اشغالی فلسطین با محوریت بررسی و آسیب شناسی اندیشه شیعه، آغاز توسعه یافته است.

اما از آنجا که بررسی فعالیت های آنها غالباً همراه با رویکردی انکارگرایانه و پیش فرض های خاص بوده که خارج مبانی و اصول تفکر شیعه بوده است، از این رو اهداف و انگیزه ها، مبانی، روش ها و منابع مورد استفاده در این پژوهش ها بایسته بررسی از سوی اندیشمندان مسلمان است.

در پژوهش حاضر که به اختصار به تبیین نگرش شیعه دوازده امامی نسبت به صحابه با رویکردی توصیفی-تاریخی پرداخته است، روایتی از اهل سنت نقل شده مبنی بر اینکه شیعه، صحابه پیامبر ﷺ را بی ایمان دانسته و علاوه بر آن، مرتکب جعل حدیث گشته است تا هر آنچه هست را با دیدگاه خود مطابقت دهد. سپس تلاش کرده است تا میزان اعتبار این روایات را با اشاره به برخی از مسائل مانند منشأ و تکوین نگرش شیعه دوازده امامی نسبت به صحابه بسنجد، و از نظر شیعه دوازده امامی این گونه بیان می کند که صحابه بدین جهت متهم به کفر و الحاد شده اند که حضرت علی علیه السلام را پس از وفات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله رد و انکار کردند.

در واقع، از نشانه های بارز شیعه دوازده امامی تندرو را نگرش شدیداً خصمانه نسبت به صحابه می داند. در ادامه، روایات و اشاره های قرآنی که در ستایش

صحابه آمده را ذکر نموده و عنوان کرده است که شیعه امامیه نه تنها این روایات را رد می‌کند، بلکه آن را ابداع دوره بنی‌امیه می‌داند و آن‌ها را به خود (اهل بیت علیهم‌السلام) نسبت می‌دهد. ما بر آنیم که ابتدا جایگاه صحابه را نزد شیعه مشخص نموده و سپس آیات و روایات مربوط را مورد ارزیابی کامل‌تری قرار دهیم.

از سوی دیگر آشنایی با مطالعات خاورشناسان درباره شیعه و امامان آن‌ها، به دنبال آن بررسی و نقد این مطالعات با توجه به نقش‌آفرینی و مرجعیت آثار خاورشناسان در مراکز علمی دنیا، از ضرورت‌های دانش نوپای شیعه‌پژوهی و وظیفه هر پژوهشگر شیعی است. هرچند خاورشناسان در حوزه‌های مختلف اسلام، به خصوص تشیع و شیعه‌شناسی مطالعات رسمی داشته و نظریات خود را در قالب مقالات، مجلات و سایر المعارف‌ها ارائه داده‌اند، ولی تلاش‌های آن‌ها مانند مقاله حاضر به دلیل عدم اطاعت بر منابع اسلامی، داشتن پیش‌فرض‌های خاص و اهداف استعماری و تبشیری با اشیاء الاشیاء روبرو بوده است؛ بنابراین، پاسخگویی به شبهات مطرح‌شده در این مقاله از جمله ضرورت‌های این پژوهش است.

افزون بر این با توجه به گستردگی پژوهش‌های خاورشناسان در حوزه‌های مختلف تاریخ اسلام، اعم از سیره‌پژوهی پیام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و صحابه ایشان و غیره و رشد فزاینده آن در دهه‌های اخیر و ظهور آثار، رویکردها و موضوعات جدید در این زمینه‌ها و لزوم فهم ترجمه و نقد و بررسی دیدگاه‌های آنان از سوی اندیشمندان مسلمان، تحقیق و پژوهش‌های مستقل در این زمینه ضروری می‌نماید، چراکه به علت گستردگی موضوعات و اختلاف روش‌ها، مبانی و دیدگاه‌های خاورشناسان برای سهولت امرو رسیدن به نتایج بهتر و دقیق، بایستی دیدگاه‌ها و اندیشه‌های هر خاورشناس به صورت مجزا یا تطبیقی با دیگر خاورشناسان مورد بررسی قرار گیرد.

در این راستا، به بررسی دیدگاه‌های اتان کلبرگ، خاورشناس یهودی معاصر که تحقیقات گسترده‌ای در باب تشیع امامیه داشته‌اند، می‌پردازیم و به‌ویژه مقاله «برخی نظرات شیعه امامیه درباره صحابه» را مورد مذاقه و بررسی کامل‌تری قرار می‌دهیم.

علاوه بر این بخش اعظمی از فعالیت‌ها و پژوهش‌های خاورشناسان مربوط به تاریخ اسلام و در این بین، موضوع صحابه است. در این میان بسیاری از مستشرقان هستند که به‌طور ویژه به بررسی تاریخ تشیع و اعتقادات شیعیان پرداخته‌اند، از جمله آقای اتان کلبرگ، که تحصیلات آکادمیک خود را در یکی از دانشگاه‌های رژیم صهیونیستی و دانشگاه آکسفورد گذرانده است. عنوان رساله دکتری او در دانشگاه آکسفورد، «نگرش شیعه امامی به صحابه پیامبر ﷺ»، و زمینه اصلی تحقیقات کلبرگ، بررسی منابع، نظریات و تاریخ تشیع، به‌ویژه شیعه امامیه بوده است.

لازم به ذکر است که نحوه ارجاع‌دهی در پاورقی‌های بخش ترجمه مقاله، مطابق با ساختار مقاله انگلیسی بوده، و نحوه آدرس‌دهی در پاورقی‌های فصل نقد و بررسی، طبق شیوه‌نامه‌های پژوهشی دانشگاه تهران بوده است. علاوه بر این، عناوینی که در فصل سوم ذیل عنوان محاسن و نقدهای اجمالی در مقابلشان علامت ستاره (*) قرار داد شد، برگرفته از رساله دکتری آقای مصطفی مطهری با عنوان «اتان کلبرگ و حدیث امامیه» است.

از سوی دیگر یادآوری این نکته ضروری است که در هر تحقیق علمی ممکن است مشکلاتی بر سر راه محقق وجود داشته باشد، که مهم‌ترین آن‌ها در پژوهش حاضر به شرح ذیل است:

۱. اختصار و فشرده‌گویی مطالب، که فهم دقیق آن‌ها را دشوار و دیرپا می‌نمود؛ به‌طوری‌که گاه فهم درست و دقیق یک خط آن، بست و جو و تتبع در منابع متعددی را می‌طلبید؛
۲. وجود مطالب مشترک و تکرار مکررات در منابع اسلامی؛
۳. دشواری دستیابی یا دسترسی به برخی از منابعی که نویسنده به آن‌ها استناد کرده بود؛
۴. از آنجا که اکثر منابع مورد استفاده در این پژوهش به زبان عربی و انگلیسی بوده و لذا ترجمه و در برخی از موارد، تحلیل درست و دقیق آن‌ها را ایجاب

می‌کرده، لذا زمان و انرژی بیشتری برای تدوین این پژوهش صرف، و از منابع متنوع و بیشتری بهره برده شده است.

در پایان لازم به ذکر است، این پژوهش از چهار فصل تشکیل شده است: فصل اول، کلیات و مفاهیم را در برمی‌گیرد؛ فصل دوم، به ترجمه مقاله همراه با گزارش کوتاهی از زندگی‌نامه علمی نویسنده و معرفی مقالات و کتاب‌هایش پرداخته؛ در فصل سوم، مقاله مورد نقد و بررسی قرار گرفته؛ و در فصل چهارم، به جمع‌بندی و نتیجه‌گیری، ارائه پیشنهادها پرداخته شده است.

www.ketab.ir